

Hoekje van de Tema Tieker (35)

Johann Vandenhaute

Eerder in deze rubriek hebben wij al meerdere malen stempels en afstempelingen besproken. Nu zal er nagegaan worden in welke mate zij kunnen opgenomen worden in een thematische verzameling. Er zal steeds gestreefd worden naar het opnemen van stempels met een duidelijk leesbare afdruk en geplaatst op een correcte frankering. Indien de afstempelingen bestemd zijn, dus gebruikt moeten worden, voor het ontwaarden van postzegels kunnen zij alleen als dusdanig getoond worden. Blanco afstempelingen - niet op een postzegel geplaatst - zijn uit den boze.

De klassieke datumstempel

De ontwaardingsstempels van diverse vormen worden na verloop van tijd vervangen door datumstempels. Deze zijn meestal rond en vermelden plaats van herkomst van de brief, verzendingsdatum en -uur. Datumstempels zijn meestal niet interessant voor een thematische verzameling. Zo zal bijvoorbeeld liefst geen datumstempel gebruikt worden om het overlijden van een beroemd persoon te illustreren, zelfs niet wanneer plaats en datum overeenkomen met de gebeurtenis in kwestie.

Soms biedt de vermelding van de naam van de straat waar het postkantoor (afb. 1) gevestigd is bepaalde mogelijkheden, bijv. als deze genoemd is naar een beroemd persoon, een gebeurtenis, een plant, enz. Uit trein- of scheepsstempels kan het traject afgeleid worden en daardoor interessant zijn. Datumstempels die geslagen werden op tentoonstellingen of ter gelegenheid van manifestaties en hiervan een vermelding dragen hebben hun plaats in een thematische verzameling.

De toeristische datumstempel

Voor het maken van toeristische propaganda van de stad of de streek waar zij zich bevinden kunnen postkantoren datumstempels slaan waarin een toeristische boodschap is verwerkt. Uiteraard vinden deze afstempelingen hun plaats in een thematische verzameling (afb. 2).

Brief verstuurd op 11.04.1865, afgestempeld in het postkantoor gelegen in Rue Pascal, genaamd naar Blaise Pascal - uitvinder van de rekenmachine. Stempel gebruikt van december 1864 tot april 1873.

2 Grotten van Han

De herdenkings- en gelegenheidsstempels

Slechts gedurende enkele dagen, dus tijdens een korte periode, geplaatst door tijdelijke postkantoren, kunnen deze stempels zonder probleem opgenomen worden. Liefst geslagen op een neutrale zegel, d.w.z. dat de aandacht niet mag getrokken worden naar de zegel, maar wel naar de stempel.

3

4

De eerstedagafstempelingen (FDC)

Deze tonen meestal een motief dat in overeenstemming is met de uitgegeven postzegel(s) (afb. 6). Deze stempel wordt zelden postaal gebruikt, maar is een product van de posterijen en is spijtig genoeg gelinkt aan maakwerk. Maar als je beslist er toch eentje op te nemen in je verzameling, dan zou de afbeelding en/of boodschap van de postzegel en eerstedagafstempeling een goede aanvulling van elkaar moeten zijn.

Bij het zoeken naar de gepaste combinatie speelt de speurzinn van de verzamelaar een belangrijke rol. In hoofdzaak zijn er drie mogelijkheden:

1 - het stempelbeeld is identiek aan dat van de postzegel (afb. 6).

2 - het stempelbeeld is een uitvergroting van een detail uit de postzegel.

3 - het stempelbeeld biedt nieuwe elementen die aansluiten bij het beeld op de postzegel (afb. 7).

Als de stempel niets meer toont dan de zegel (optie 1 – afb. 6), dan loont het inhoudelijk NIET de moeite het geheel op te nemen in de verzameling (voorbeeld drums). Het is duidelijk dat opties 2 en 3 geen probleem vormen. Het stempelbeeld kan bestaan uit een close-up of een vergroot detail van een essentieel deel van de voorstelling op het zegelbeeld. Dit detail kan een aanvulling zijn en een mogelijkheid om een en ander te accentueren.

5

Afb. 3 & 4 zijn zonder probleem te gebruiken, afb. 5 is minder goed omdat de kale man en de postzegel over de opening van de Europese markten elkaar ondergeschikt maken.

6

FDC met muziekinstrument uit Marokko

7

“Kevelaer” toont op de stempel het heiligdom waar Onze-Lieve-Vrouw vereerd wordt - hetzelfde gebouw staat ongeveer centraal onderaan op de postzegel.

9

8

(Afb. 8) Het vergrote beeld van de microscoop op de afstempeling van de postzegel van de Verenigde Naties is aanvullend. De stempel biedt ruimere informatie dan de postzegel. (Afb. 9) Het voorbeeld “Maishofen” is hiervan een mooi voorbeeld: de man op de stempel is de schilder van het tafereel dat getoond wordt op de postzegel.

De ontwaardingsstempel: de "Fancy cancellations" of fantasieafstempelingen

Deze speciale vorm van ontwaardingsstempel komt uit de U.S.A. We onderscheiden twee "golven". De eerste vindt haar oorsprong omstreeks 1850 voor het afstempelen van de gebruikte postzegel op een brief. In de pionierstijd bestond er geen duidelijke reglementering op het vlak van de te gebruiken ontwaardingsstempels. Wel kregen de postmeesters instructie om de datumstempel met de naam van de plaats niet op de postzegel te zetten omwille van de leesbaarheid. Het idee ontstond om de postzegel anders te ontwaarden. De postmeesters van postkantoren van lagere klasse, d.w.z. van verafgelegen plaatsen, kregen hun stempels niet gratis en bijgevolg werden ze veelal zelf vervaardigd en lieten ze bij het maken van stempels hun verbeelding de vrije loop.

Het resultaat kan gezien worden op de afgebeelde afdrukken (afb. 10). De afbeeldingen stonden soms in verband met de naam van de plaats, soms ook met de fauna en flora van de streek. Ook gebruiksvoorwerpen, symbolen i.v.m. godsdienst of bijgeloof kwamen aan bod. De stempels werden gesneden uit hout, kurk en zelfs aardappelknollen. Mochten zij hebben bestaan uit staal of een ander metaal, dan zouden de scherpe randen zeker sporen hebben gelaten in het papier van enkele postzegels of brieven, vooral als de postman de stempel niet recht drukt. Het hoeft geen betoog dat deze stempels, die in gebruik bleven tot omstreeks 1865 (afb. 11), zeldzaam en fel gezocht zijn (en ook zeer duur), zeker een plaats krijgen in een thematische verzameling.

10

Enkele voorbeelden

11

Fancy cancellation uit Canton (1860) met illustratie 'de lier' (uit verzameling van JP Suys)

Rond 1927 kwam een nieuwe golf fantasieafstempelingen. Dit was nodig om een nauwkeurige controle van de poststukken mogelijk te maken door de US Post Office Department (POD). Er werd aan de postmeesters gevraagd om op de voorkant van aangetekende zendingen geen afstempelingen te plaatsen die de datum en/of de naam van het postkantoor van verzending vermeldde, maar die op de achterzijde te plaatsen (afb. 12).

Aangetekende brief met fancy cancellation (15.04.1933) uit Briggsdale, Ohio naar Lewisburg.
 Illustreert een man gezeten aan een schrijfmachine.

12

Dit was om bij de verdere behandeling een duidelijk onderscheid te kunnen maken met normale zendingen. De idee van de fantasieafstempelingen werd opnieuw uit de kast gehaald.

Tijdens de eerste maanden van 1928 begonnen die nieuwe golf fantasieafstempelingen te verschijnen. Een en ander gebeurde onder impuls van verzamelaars en handelaars. Er bestaan over de aanmaak en het gebruik van deze stempels pittige verhalen. Zo is het verhaal gekend van de postmeesteres van Barefoot, Kentucky. Zij maakte een tijd gebruik van de onderkant van de voet van haar baby om de postzegels af te stempelen.

Aangetekende brief met fancy cancellation (21.09.1931) uit Cherry Valley, Illinois naar Chicago Ridge, illustreert kersen

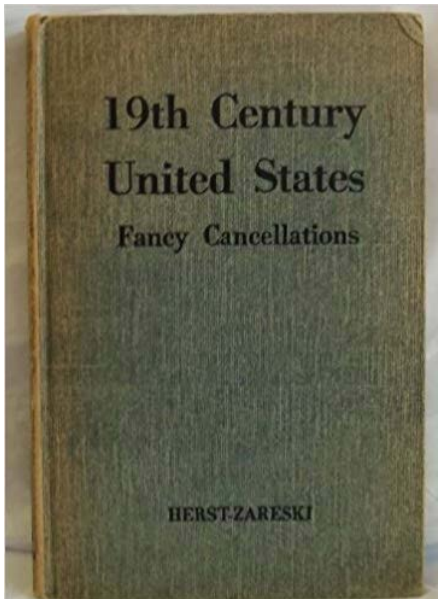
13

14

De hele toestand "ontaardde" zodanig dat het POD verplicht was om een eind te maken aan het gebruik van willekeurige stempels. De eerste officiële stappen werden reeds ondernomen in november 1928. Dit was echter niet naar de zin van een - toen al - goed georganiseerde verbruikersmarkt. Het gehacketak bleef duren tot 27 augustus 1934 toen er duidelijke richtlijnen verschenen. Enige tijd later was het gedaan met die "fancy cancellations". Studies hebben uitgewezen dat bepaalde postmeesters "fancy cancellations" bleven gebruiken tot ver in de 20ste eeuw, sommige postkantoren maakten er nog mis- of gebruik van tot in 1950, bijv. Strawberry, Arkansas (afb. 14).

15

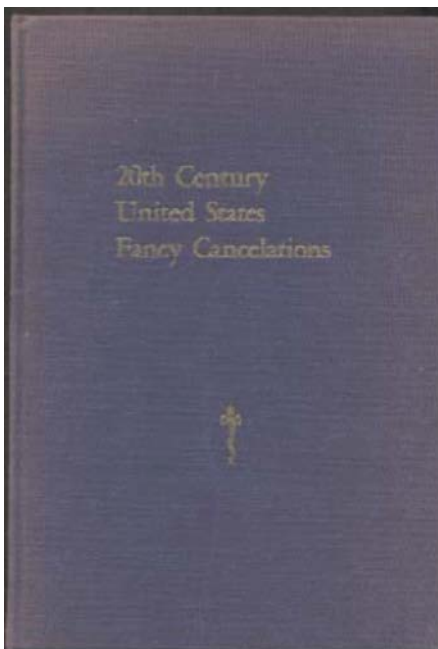

De catalogus met de fancy cancels van de 19de eeuw werd uitgegeven door Herman Herst - al van 1951, maar nu nog altijd het referentiewerk (afb. 15). In hun catalogus (*20th Century United States Fancy Cancellations*) lijsten Foster W. Loso en Heyliger de Windt ca. 1300 verschillende stempels (afb. 16).

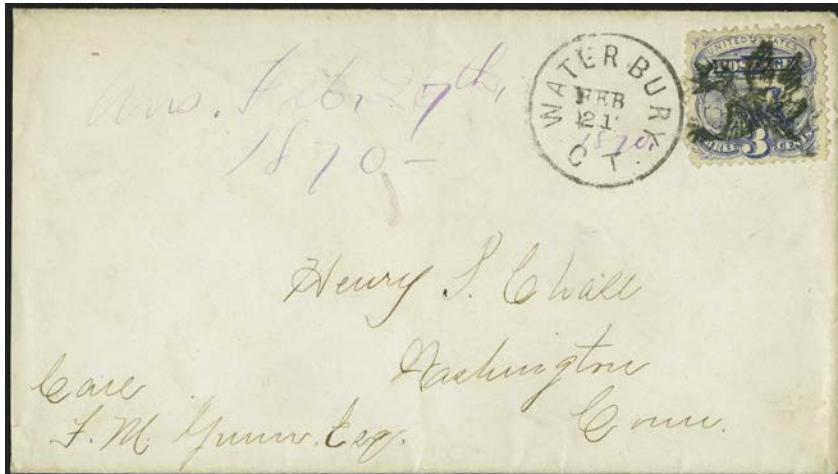
Gezien het oorspronkelijke idee van de fantasie-afstempelingen van de tweede reeks (dus na 1928 en tot 27 augustus 1934) er één was ten behoeve van de behandeling van postzendingen kunnen zij in principe opgenomen worden in een thematische verzameling.

Doordat een en ander serieus uit de hand gelopen is, moet er toch rekening mee gehouden worden dat het grootste deel van de fantasieafstempelingen in vele gevallen maakwerk is. Gezien de (hoge) prijzen die voor deze stukken gevraagd worden, bestaat er wel geen gevaar voor 'overbevolking' in je verzameling. Zoals steeds is de boodschap: niet overdrijven.

16

De bekendste onder de fancy cancels zijn deze van Waterbury, met als een van de mooiste deze olifant (1861), verkocht voor 50.000 USD op 22 juni 2019 op de eerste Harmer sale van de beroemde verzamelaar Erivan Haub, een van de 3 stempels met olifant die gebruikt werden door de postmeester John W. Hill, wellicht geïnspireerd door een circus (met een olifant) dat daar rond die periode in de buurt was.

De allermooiste fancy cancels?

Erivan Haub (1932-2018) stond op een bepaald moment bekend als de 6de rijkste man van de USA (toen zelfs één plaats voor Bill Gates). Hij had heel wat belangrijke verzamelingen, o.a. de mooiste Waterbury fancy cancels.

Van 2019 tot 2023 komt al dat moois in meer als 30 veilingen bij Heinrich Köhler in Wiesbaden (zijn geboortestad) en H.R. Harmer in New York op de markt. De eerste stukken zijn ondertussen geveild - hier een greep uit de resultaten van die veiling (H.R. Harmers, 22 juni 2019). Een aantal van de allermooiste fancy cancels verschijnen nu met mondjesmaat op de filatelistische markt - gezien de prijs wellicht geen spek voor de bek van ons?

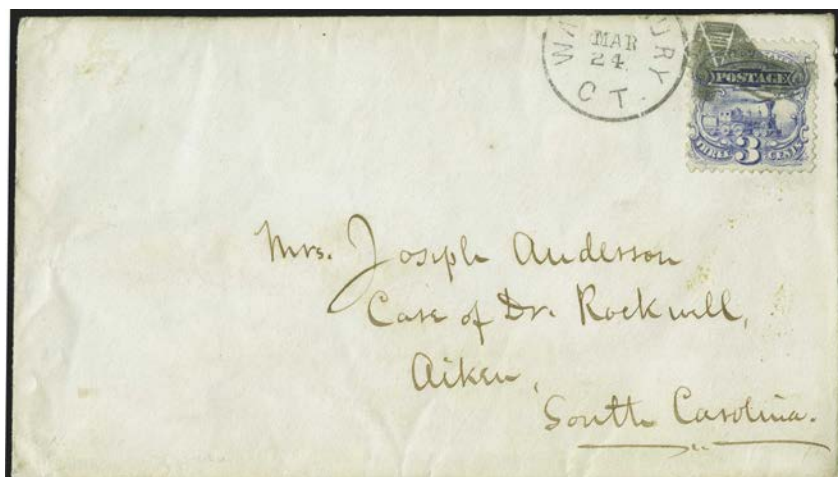
1. **Running Chicken** (1869), een van de beroemdste stempels van postmeester John W. Hill. Wellicht geen kip, maar misschien eerder een kalkoen die wegloopt van Thanksgiving (4de donderdag van november in de VS) - een grapje van de ontwerper. De stempel werd gebruikt tussen 29/11/1869 en 21/2/1870. De beroemdste 'Running Chicken'-envelop bevat 3 van die stempels - ook in het bezit van Erevan, maar die wordt later geveild. Deze haalde 50.000 USD.

2. **Man with Hat** (1866) op een patriotisch war cover met arend en Amerikaanse vlag - een uniek combinatie die ervoor zorgde dat dit stuk 35.000 USD opbracht.

3. **Maple Leaf** (1869) of "esdoornblad", nu het nationale symbool op de vlag van Canada. Ook al bestaat de vlag nog maar sinds 1965, de maple leaf als symbool voor de Canadese natuur werd al gebruikt sinds de 18de eeuw. In 1867 componeerde Alexander Muir het patriottische lied 'The Maple Leaf Forever' dat een onofficieel volkslied van Engelstalig Canada werd. Voor het eerst werd het blad als nationaal symbool gebruikt in 1868 toen het op de wapens van Ontario en Quebec verscheen. De stempel was slechts 100 USD ingesteld, maar haalde een bedrag van niet minder dan 9.500 USD!

4. **Buttonless Shoe** (1870) of een "schoen zonder knopen". Deze stempel werd maar voor een zeer korte periode gebruikt (van 19 tot 26 maart 1870) en er zijn dan ook maar een 5-tal exemplaren van bekend. Deze stempel haalde een bod van 2.600 USD.

https://hrharmer.com/en/_auctions/&action=showAuctionOverview&auctionID=26